

Wojciech FILIPKOWSKI

ANALIZA PROPONOWANYCH ZMIAN W POLSKIM SYSTEMIE POZBAWIANIA OWOCÓW PRZESTĘPSTWA WYBRANE ZAGADNIENIA

WSTĘP

W dniu 7 czerwca 2016 r. Premier B. Szydło oraz Minister Sprawiedliwości Z. Ziobro na wspólnej konferencji prasowej przekazali informacje o projekcie wprowadzenia tzw. konfiskaty rozszerzonej¹ do polskiego systemu prawa karnego. W swoich wypowiedziach wskazywali oni na potrzebę pozbawiania sprawców owoców przestępstwa, zwłaszcza w przypadku „wielkich oszustw i afer gospodarczych”, a które to wartości majątkowe bardzo przydałyby się na „ważne cele społeczne, które chce realizować ten rząd wrażliwy na sprawy Polaków”².

W tekście projektu z dnia 23 maja 2016 r.³, z jakim możemy zapoznać się na stronach Rządowego Centrum Legislacji (RCL), proponuje się

¹ Zob. T. Hachoł, B. Olszewski, *Konfiskata rozszerzona w świetle unormowań prawnych*, Wrocławskie Studia Erazmiańskie, „Zeszyty studenckie” 2009, nr 2, s. 347 i nast.

² Na podstawie artykułu prasowego: J. Bereźnicki, *Konfiskata majątku – projekt Ziobro to bubel prawny? Prokuratury i sądy wytykają błędy* – zamieszczonego w dniu 7.06.2016 r. na portalu specjalistycznym Money.pl, <http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/konfiskata-majatku---sady-wytykaja-bledy-w,73,0,2100297.html> (dostęp – 10.06.2016).

³ Tekst projektu znajduje się na oficjalnej stronie RCL: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs/2/12285851/12354958/12354959/dokument223528.doc> (dostęp – 10.06.2016).

szereg zmian dotyczących m.in. art. 44a i 45 kodeksu karnego z 1997 r.⁴, a także art. 31a, 33 oraz 132 § 2 kodeksu karnego skarbowego⁵, art. 294 § 2 kodeksu postępowania karnego⁶, kodeksu karnego wykonawczego oraz innych ustaw. Podstawową kwestią dla dalszych rozważań są zmiany zaproponowane odnośnie do środka przepadku. Proponuje się wprowadzenie bliźniaczych rozwiązań zarówno w kodeksie karnym, jak i karnym skarbowym. Dodany zostanie art. 44a kk⁷, a także 45 § 1a, oraz nada się nowe brzmienie § 2 i 3 tegoż artykułu⁸; natomiast w przypadku

⁴ Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 ze zm. – dalej cytowany jako kk.

⁵ Dz.U. z 2013 r., poz. 186, ze zm. – dalej cytowany jako kks.

⁶ Dz.U. z 1997 r., nr 89, poz. 555, ze zm. – dalej cytowany jako kpk.

⁷ O treści:

„§ 1. W razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości oraz w wypadkach przewidzianych w ustawie, sąd może orzec przepadek składników i praw majątkowych przedsiębiorstwa, które służyło lub było przeznaczone do popełnienia tego przestępstwa, chociażby nie stanowiło własności sprawcy, jeżeli jego właściciel lub inna osoba uprawniona na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach przewidywała albo mogła przewidzieć, że może ono służyć lub być przeznaczone do popełnienia przestępstwa.

§ 2. Przepadku, o którym mowa w § 1 nie orzeka się, jeżeli byłoby to niewspółmierne do wagi popełnionego przestępstwa skarbowego lub stopnia zawinienia oskarżonego.”

⁸ Art. 45 kk miałby następującą treść: „§ 1. Jeżeli sprawca osiągnął z popełnienia przestępstwa, chociażby pośrednio, korzyść majątkową niepodlegającą przepadkowi przedmiotów wymienionych w art. 44 § 1 lub 6, sąd orzeka przepadek takiej korzyści albo jej równowartości. Przepadku nie orzeka się w całości lub w części, jeżeli korzyść lub jej równowartość podlega zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi”.

§ 1a. Za korzyść majątkową osiągniętą z popełnienia przestępstwa uważa się także wszelkie pożytki, jakie sprawca lub inny podmiot uzyskał z takiej korzyści.

§ 2. W razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości, albo przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica jest nie niższa niż 5 lat, albo popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa, jeżeli prowadziło ono lub mogło prowadzić, chociażby pośrednio, do osiągnięcia korzyści majątkowej, uważa się, że mienie, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakiegokolwiek tytuł w ciągu 5 lat przed popełnieniem przestępstwa lub po jego popełnieniu, do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku, stanowi korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, chyba że sprawca lub inna zainteresowana osoba przedstawi dowód przeciwny.

§ 3. Jeżeli mienie stanowiące korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, o którym mowa w § 2, zostało przeniesione na osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym, uważa się, że rzeczy będące w samoistnym posiadaniu tej osoby lub jed-

kodeksu karnego skarbowego dodany zostanie art. 31a kks⁹, a także 33 § 1a kks oraz nada się nowe brzmienie § 2 i 3 tegoż artykułu¹⁰.

nostki, przysługujące jej prawa majątkowe oraz wszelkie pożytki uzyskane z przeniesionego na nią mienia należą do sprawcy, chyba że na podstawie okoliczności towarzyszących ich nabyciu nie można było przypuszczać, że mienie to, chociażby pośrednio, pochodziło z czynu zabronionego.

§ 4. (uchylony).

§ 5. W razie współwłasności orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub przepadek równowartości tego udziału.

§ 6. (uchylony).”

⁹ O treści:

„§ 1. W razie skazania za przestępstwo skarbowe, powodujące uszczuplenie należności publicznoprawnej dużej wartości, sąd może orzec przepadek składników i praw majątkowych przedsiębiorstwa, które służyło lub było przeznaczone do popełnienia tego przestępstwa, chociażby nie stanowiło własności sprawcy, jeżeli jego właściciel lub inna osoba uprawniona na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach przewidywała albo mogła przewidzieć, że może ono służyć lub być przeznaczone do popełnienia przestępstwa.

§ 2. Przepadku, o którym mowa w § 1 nie orzeka się, jeżeli byłoby to niewspółmierne do wagi popełnionego przestępstwa skarbowego lub stopnia zawinienia oskarżonego.”

¹⁰ Art. 33 kks miałby następującą treść: „§ 1. Jeżeli sprawca osiągnął z popełnienia przestępstwa skarbowego, chociażby pośrednio, korzyść majątkową niepodlegającą przepadkowi przedmiotów określonych w art. 29 pkt 1 lub 4, sąd orzeka środek karny przepadku tej korzyści. W razie niemożności orzeczenia środka karnego przepadku korzyści majątkowej orzeka się środek karny ściągnięcia jej równowartości pieniężnej.

§ 1a. Za korzyść majątkową osiągniętą z popełnienia przestępstwa skarbowego uważa się także wszelkie pożytki, jakie sprawca lub inny podmiot uzyskał z takiej korzyści.

§ 2. W razie skazania za przestępstwo skarbowe, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową dużej wartości, albo przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica jest wyższa niż 3 lata, albo popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa, jeżeli prowadziło ono lub mogło prowadzić, chociażby pośrednio, do osiągnięcia korzyści majątkowej, uważa się, że mienie, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w ciągu 5 lat przed popełnieniem przestępstwa skarbowego lub po jego popełnieniu, do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku, stanowi korzyść majątkową uzyskaną z popełnienia przestępstwa skarbowego, chyba że sprawca lub inna zainteresowana osoba przedstawi dowód przeciwny.

§ 3. Jeżeli mienie stanowiące korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, o którym mowa w § 2, zostało przeniesione na osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym, uważa się, że rzeczy będące w samoistnym posiadaniu tej osoby lub jednostki, przysługujące jej prawa majątkowe oraz wszelkie pożytki uzyskane z przeniesionego na nią mienia należą do sprawcy, chyba że na podstawie okoliczności towarzyszących ich nabyciu nie można było przypuszczać, że mienie to, chociażby pośrednio, pochodziło z czynu zabronionego.”

W uzasadnieniu do proponowanych zmian możemy przeczytać, iż mają one służyć wprowadzeniu do polskiego prawa karnego materialnego, procesowego i wykonawczego zmian poprawiających efektywność mechanizmów służących pozbawieniu sprawców przestępstw korzyści osiągniętych z popełnienia czynów zabronionych oraz implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/42/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 127 z 2014 r., s. 39)¹¹.

Ponadto wskazuje się, iż rozwiązanie to jest zgodne ze strategią *Sprawne Państwo 2020*. Punkt numer 7 tejże strategii dotyczy zapewnienia wysokiego poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego, m.in. poprzez odzyskiwanie mienia pochodzącego z przestępstw (kierunek interwencji 7.2.8). Projektodawcy zauważają także, iż jeden z trzech celów szczegółowych służących ograniczeniu przestępczości gospodarczej – zawartych w *Programie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015–2020*¹² – wymienia wzmocnienie efektywności odzyskiwania mienia pochodzącego z przestępstw. W dalszych pozycjach wskazano na zasadność oczekiwania wpływów do budżetu państwa z tytułu wykonywania środka przepadku, powołując się na doświadczenia innych państw oraz statystyki orzekania tego środka w Polsce.

Należy zauważyć, iż punkt wyjścia dla proponowanych powyżej zmian jest bardzo podobny do uzasadnień wcześniej składanych projektów mających na celu podniesienie efektywności stosowania środka przepadku. Nie jest to przecież pierwszy raz, gdy projektodawcy słusznie poszukują rozwiązania tego problemu¹³. Również

¹¹ Tekst dokumentu *Ocena skutków regulacji* znajduje się na oficjalnej stronie internetowej RCL: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12285851/12354958/12354959/dokument223529.doc> (dostęp – 10.06.2016).

¹² Uchwała nr 181 Rady Ministrów z dnia 6 października 2015 r. w sprawie *Programu przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015–2020* (Monitor Polski z 2015 r., poz. 1069).

¹³ Zob. Opinia z dnia 12 czerwca 2012 r. do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny skarbowy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (druk nr 241) autorstwa A. Sakowicza. Zob. także C. Kulesza, P. Starzyński, *Powrót do konfiskaty mienia?*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 3, s. 35 i nast. oraz E. W. Pływaczewski, W. Filip-

kwestia implementacji stosownych regulacji unijnych jest tutaj silnie akcentowana¹⁴.

Niemniej jednak słuszny cel nie może być wystarczającym uzasadnieniem wprowadzenia zmian o nie najwyższym standardzie legislacyjnym, które dodatkowo budzą wątpliwości z punktu widzenia ochrony konstytucyjnych praw jednostki i wolności obywatelskich, w szczególności prawa własności (art. 64 Konstytucji RP¹⁵), zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) oraz niektórych zasad prawa i procesu karnego. Poniżej przedstawiono wybrane kwestie dotyczące przepadku składników i praw majątkowych przedsiębiorstw oraz przepadku rozszerzonego bez wyroku skazującego¹⁶.

INSTYTUCJA PRZEPADKU SKŁADNIKÓW I PRAW MAJĄTKOWYCH PRZEDSIĘBIORSTWA NIENALEŻĄCEGO DO SPRAWCY

Wydaje się, że proponowane art. 44a kk oraz art. 31a kks zawierają rozwiązanie mające za zadanie ułatwić walkę z tzw. spółkami krzakami (wydmuszkami lub słupami). Są to wszelkiego rodzaju osoby prawne lub jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, które są tworzone lub przejmowane przez przestępców celem symulowania normalnego obrotu gospodarczego, aby ukryć faktyczny cel dokonywanych rozliczeń, faktyczny obrót towarami lub usługami za pomocą fałszowania stosownych dokumentów (np. umów i faktur), oraz aby posiadać rachunek w banku. Jest to szczególnie widoczne

kowski, Z. Rau, *Odbieranie sprawcom przestępstw wartości majątkowych. Ocena proponowanych zmian art. 45 kodeksu karnego (wersja projektu na dzień 18. września 2006 r.)*, (w:) A. Szymaniak, W. Ciepiela (red.), *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, tom II, Wydawnictwo Naukowe INPiD UAM, Poznań 2007, s. 125 i nast.

¹⁴ Por. tekst uzasadnienia do projektu oraz A. Ochnio, *Konfiskata korzyści z przestępstwa – nowe rozwiązania w prawie Unii Europejskiej*, cz. I, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 4, s. 71 i nast. oraz tejże, *Konfiskata korzyści z przestępstwa – nowe rozwiązania w prawie Unii Europejskiej*, cz. I, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 5, s. 76 i nast.

¹⁵ Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 – dalej cytowana jako Konstytucja RP.

¹⁶ Inne uwagi zgłoszone w toku opiniowania przez sądy i prokuratury można znaleźć na oficjalnej stronie internetowej RCL: <http://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12285851/katalog/12354958#12354958> (dostęp – 10.06.2016).

w przypadku procederu karuzeli podatkowych¹⁷ czy procederu prania pieniędzy¹⁸. W proponowanych art. 44a kk i 31a kks odnosi się do nich opis „przedsiębiorstwo, które służyło lub było przeznaczone do popełnienia tego przestępstwa, chociażby nie stanowiło własności sprawcy”. Warunkiem jest, aby – w przypadku kodeksu karnego – wymienione tam przestępstwo¹⁹ przyniosło swojemu sprawcy, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości²⁰. Dodatkowe przypadki jej stosowania będą określały przepisy szczegółowe²¹. Natomiast w przypadku kodeksu karnego skarbowego – przestępstwo skarbowe powinno powodować uszczuplenie należności publiczno-prawnej dużej wartości²².

Od strony podmiotowej zachowanie właściciela lub uprawnionego podmiotu (o ile byłaby to osoba fizyczna, a nie prawna, lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej) miałoby charakter swojej nieumyślności. Wskazuje na to fragment: „jeżeli jego właściciel lub inna osoba uprawniona na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach przewidywała albo mogła przewidzieć, że może ono służyć lub być przeznaczone do popełnienia przestępstwa”. Powstaje problem kryteriów oceny należytej ostrożności w obrocie gospo-

¹⁷ Zob. K. Nowak, *Wybrane zagadnienia dotyczące działalności tzw. szupów w ramach zorganizowanych grup przestępczych dopuszczających się oszustw podatkowych w związku z obrotem wyrobami stalowymi*, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego 2014, nr 10, s. 172–173.

¹⁸ Zob. W. Filipkowski, *Fenomenologia powiązanego z przestępczością zorganizowaną procederu prania pieniędzy w Polsce*, (w:) K. Laskowska (red.), *Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej*, Białystok 2014, s. 19.

¹⁹ Użycie tego zwrotu zamiast „czynu zabronionego” implikuje uprzednią odpowiedzialność karną osoby fizycznej w jakiś sposób powiązanej z przedsiębiorstwem, bo tylko wtedy zachodzi związek przyczynowy warunkujący zastosowanie tej konstrukcji prawnej.

²⁰ Biorąc pod uwagę treść art. 115 § 5 kk, można przypuszczać, iż jest to wielkość rzędu około 200 000 zł. Opowiada się za tym m.in. H. Pracki, który uważa, że można skorzystać z tych określeń, a zwłaszcza ze wskazanej w tych przepisach metody obliczania mienia znacznej wartości oraz znacznej szkody majątkowej przy ustalaniu znacznej korzyści majątkowej, która powinna być porównywalna z mieniem znacznej wartości i znaczną szkodą majątkową (H. Pracki, *Przestępstwa gospodarcze w nowym kodeksie karnym*, (w:) *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, z. 15, Warszawa 1998, s. 158).

²¹ Zob. art. 5–11 projektowanej ustawy.

²² Według art. 53 § 15 przez dużą wartość należy rozumieć wartość, która w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza pięćsetkrotną wysokość minimalnego wynagrodzenia.

darczym, jakimi powinny kierować się jego uczestnicy, aby nie stać się osobami współdziałającymi w którymś z wyżej wymienionych procedurów. Jak do tej pory brak jest takich kodeksów postępowania, co prowadzi do konkluzji, iż ocena takiej sytuacji będzie bardzo subiektywna. Wydaje się, że projektodawcy oczekiwaliby od takiego podmiotu przedstawienia działań, jakie podjął, aby jego działalność nie mogła być wykorzystywana do celów przestępczych opisanych w tychże przepisach²³. Tym samym zwiększa to ryzyko i koszty prowadzenia działalności gospodarczej pod kątem zapewnienia jej zgodności z przepisami prawa.

Warto także nadmienić, iż ani prawo karne, ani karnoskarbowe nie zna pojęcia przedsiębiorstwa. Jest ono stosowane przez prawo cywilne – art. 55¹ kodeksu cywilnego²⁴ – jako zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych przeznaczony do prowadzenia działalności gospodarczej, szczegółowo wymienionych w zdaniu drugim tegoż przepisu. Powstaje pytanie, czy wszystkie one mogą być przedmiotem przypadku?

Wydaje się, że to rozwiązanie jest o wiele dalej idące niż uchylony art. 52 kk. Zawierał on *sui generis* środek karny w postaci obligatoryjnego zwrotu korzyści w całości lub w części na rzecz Skarbu Państwa w sytuacji, gdy osobę fizyczną skazano za przestępstwo przynoszące korzyść majątkową osobie fizycznej, prawnej lub jednostce organizacyjnej niemającej osobowości prawnej. Przepis ten wskazywał, że sprawca powinien był działać w imieniu lub interesie takiego podmiotu. Nie dotyczyło to korzyści majątkowej podlegającej zwrotowi innemu podmiotowi. Instytucja ta realizowała – na niwie obowiązującego kodeksu karnego – funkcję kompensacyjną²⁵.

W przypadku proponowanego przepisu należałoby zastanowić się nad jego relacją do przepisów zawartych w ustawie z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary²⁶. Ustawa ta wprowadza szereg gwarancji dla podmiotów zbiorowych jako uczestników tego swoistego postępowania przewidzia-

²³ Może rozwiązaniem dla właściciela lub uprawnionego podmiotu byłoby zawarcie umowy z wywiadownią gospodarczą lub detektywem o monitorowanie obecnych i przyszłych klientów?

²⁴ Dz.U. z 2014 r., 121 ze zm.

²⁵ Z. Sienkiewicz, (w:) M. Filar (red.), *Kodeks karny, Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2014, s. 233–234.

²⁶ Dz.U. z 2002 r., nr 197, poz. 1661 ze zm.

nego przepisami prawa. Natomiast przygotowany projekt takich zapisów w odniesieniu do właścicieli przedsiębiorstwa lub uprawnionych osób już nie zawiera. Czy nie byłoby zasadne raczej wypracowanie rozwiązań, które urealniłyby stosowanie tej ustawy w praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, zamiast dodawanie do kodeksu karnego i kodeksu karnego skarbowego nowych instytucji? W uzasadnieniu do projektowanych zmian brak jest tego typu odniesień.

INSTYTUCJA PRZEPADKU ROZSZERZONEGO BEZ WYROKU SKAZUJĄCEGO

Projekt zmienia art. 45 § 2 kk określający przesłanki domniemań nielegalnego pochodzenia składników majątkowych sprawcy²⁷. Do obecnego stanu proponuje się dodanie jako alternatywę rozłączną następującego zapisu: skazanie za przestępstwo:

- zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica jest nie niższa niż 5 lat, lub
- popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa,

jeżeli prowadziło ono lub mogło prowadzić, chociażby pośrednio, do osiągnięcia korzyści majątkowej.

De facto – w jednym z możliwych wariantów – sprawca nie musiałby uzyskać żadnej korzyści. Sam fakt dopuszczenia się określonych kategorii przestępstw oraz potencjalna możliwość uzyskania (bezpośrednio lub pośrednio) korzyści majątkowych dają podstawy do przyjęcia stosownych domniemań. Powstaje pytanie, w jakim sposób będzie się określać tę potencjalną możliwość?

Co więcej, zmianie ma ulec także samo domniemanie nielegalnego pochodzenia składników majątkowych. Ulega ono rozciągnięciu w czasie o okres 5 lat przed popełnieniem przestępstwa. Według słów samych projektodawców zakłada się, że „sprawcy przestępstw poważnych, zwłaszcza zaś popełnianych w sposób zorganizowany, gromadzą majątek pochodzący także z innych przestępstw, niż objęte zarzutem”. Implikuje to założenie, że organy ścigania i wymiar sprawiedliwości nie są w stanie tego udowodnić. Dlatego też ciężar dowodu został przeniesiony na same-

²⁷ Bardzo podobne rozwiązania przewiduje projekt w odniesieniu do art. 33 § 2 kks.

go sprawcę lub inną zainteresowaną osobę, zapewne chodzi o członków rodziny, współpracowników, współników, współudziałowców, itd.

Nie wspomina się w uzasadnieniu, dlaczego wybrany został okres akurat 5 lat. Dlaczego to samo założenie dotyczy także sprawców przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica jest nie niższa niż 5 lat? Jakie jest *ratio legis*, aby stosować środek przepadku w stosunku do sprawców czynów np. art. 197 § 4 kk (zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem), art. 148 § 1–3 kk (zabójstwo w typie podstawowym i typach kwalifikowanych)? Ponadto to rozciągnięcie w czasie w skrajnych przypadkach – aczkolwiek możliwych – może dotyczyć czynów objętych instytucją przedawnienia.

Kontrowersje wzbudzają także zmiany przepisów dotyczących wyżej opisanych domniemań w połączeniu ze stosownymi przepisami proceduralnymi (art. 294 kpk i 132 kks). Otóż zabezpieczenie majątkowe dokonane na podstawie przepisów o wyżej wymienionych domniemaniach w zakresie przepadku korzyści majątkowych nie upada w przypadku:

1) umorzenia postępowania z powodu:

- niewykrycia sprawcy,
- jego śmierci lub niepoczytalności w chwili czynu albo
- przedawnienia karalności, a także

2) zawieszenia postępowania w sprawie, w której:

- nie można ująć oskarżonego albo
- nie może on brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby.

Co więcej, po upływie 3 lat od prawomocnego umorzenia lub wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania zabezpieczone mienie przechodzi na własność Skarbu Państwa. O przejściu własności orzeka sąd na wniosek prokuratora. Jednakże osoba zainteresowana może wykazać legalność pochodzenia mienia i środków służących do jego nabycia.

Jest to rozwiązanie kontrowersyjne, gdyż narusza zasadę domniemania niewinności – w kontekście przeniesienia ciężaru dowodu na oskarżonego lub osoby trzecie (art. 5 kpk). *De facto* będzie można pozbawić osobę, która nie musi mieć wcale statusu sprawcy lub inną osobę trzecią, składników majątkowych w przypadku upływu 3 lat nie od skazania lub chociaż warunkowego umorzenia, ale od wydania stosownych decyzji procesowych w kwestii umorzenia lub zawieszenia postępowania. Chodzi o sytuacje, gdy mamy do czynienia z niewyjaśnieniem wszystkich ważnych okoliczności popełnienia czynu zabronionego, np. nie znamy sprawcy, albo

z np. jego śmiercią, co zwykle czyniło badanie kwestii odpowiedzialności karnej bezprzedmiotowym. Brak jest tutaj wymogu uprawdopodobnienia popełnienia przestępstwa. Stanowi to daleko idące rozszerzenie stosowania swoistego substytutu przypadku o charakterze podmiotowym, gdyż przepis nie zawiera wprost takiego pojęcia, lecz sformułowania: „mienie przechodzi na własność Skarbu Państwa” lub „przejście własności”²⁸. Biorąc pod uwagę także dotychczasowe trudności w stosowaniu domniemań z art. 45 § 2 i 3 kk (oraz podobnych zawartych w art. 33 § 2 i 3 kks), można postawić tezę, że może to być instytucja trudna do stosowania, a tym samym naruszająca poczucie sprawiedliwości oraz nieefektywna²⁹ – wbrew oczekiwaniom projektodawców.

ZAKOŃCZENIE

Wyrażone powyżej wątpliwości odnośnie do wybranych regulacji projektu zmian w kodeksie karnym i innych ustawach z czerwca 2016 r. wydają się tym bardziej istotne w kontekście art. 12 projektowanej ustawy. Stanowi on, iż domniemania przewidziane w art. 45 § 1a–3 kk oraz art. 33 § 1a–3 kks w brzmieniu nadanym przez nią stosuje się także w postępowaniach dotyczących czynów popełnionych przed dniem jej wejścia w życie, bez żadnego cenzusu czasowego. Stanowi to istotne naruszenie zasady *lex retro non agit* oraz pozostaje w sprzeczności z postanowieniami szczegółowymi art. 4 § 1 kk. Trudno jest sobie wyobrazić sytuację, gdy projektowane ułatwienia dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości byłyby względniejsze dla sprawcy³⁰. W samym uzasadnieniu do projektu brak jest jakiegokolwiek argumentacji lub analizy dogmatycznej w odniesieniu do tego zapisu.

²⁸ Uzasadnienie do proponowanych zmian wskazuje na możliwość wykorzystania w tym względzie przepisów ustawy z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów (Dz.U. nr 208, poz. 1537). Chodzi tu o przepisy regulujące techniczne kwestie związane z procedurą likwidacyjną.

²⁹ Zob. wyniki badań ankietowych wśród sędziów i prokuratorów, zamieszczone w dwóch paragrafach rozdziału VI *Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa* na podstawie badań w pracy zbiorowej E. M. Guzik-Makaruk (red.), *Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa*, Warszawa 2012: K. Laskowska, 2.2 *Trudności w stosowaniu przypadku, charakter przypadku oraz ocena art. 45 k.k. w opinii prokuratorów*, s. 447 i nast. oraz E. M. Guzik-Makaruk, 2.3 *Trudności w stosowaniu przypadku, stosowanie art. 44 i 45 k.k. oraz ocena tych regulacji*, s. 468 i nast.

³⁰ A. Wąsek, M. Kulik, (w:) M. Filar (red.), *Kodeks karny, Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2014, s. 28 i nast.

Tytułem podsumowania można stwierdzić, iż należy docenić zarówno kolejne próby usprawnienia przepisów polskiego prawa w zakresie systemu pozbawiania owoców przestępstwa, jak i próby implementacji stosownych przepisów unijnych. Jednakże po raz kolejny można do tych starań zgłosić szereg zastrzeżeń, podobnych do wcześniejszych³¹. Stawia to pod znakiem zapytania jakość przygotowywanych zmian legislacyjnych, które – jak można przypuszczać – mają za zadanie osiągać cele zgodne z obecną polityką, ale niekoniecznie z potrzebami bieżącej polityki karnej.

BIBLIOGRAFIA

1. Bereźnicki J., *Konfiskata majątku – projekt Ziobro to bubel prawny? Prokuratury i sądy wytykają błędy* – zamieszczony w dniu 7.06.2016 r. na portalu specjalistycznym Money.pl, <http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/konfiskata-majatk-u---sady-wytykaja-bledy-w,73,0,2100297.html> (dostęp – 10.06.2016).
2. Filipkowski W., *Fenomenologia powiązanego z przestępczością zorganizowaną procederu prania pieniędzy w Polsce*, (w:) K. Laskowska (red.), *Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej*, Białystok 2014.
3. Filipkowski W., Rozdział VI *Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa na podstawie badań*, 2.5 *Efektywność i charakter instytucji pozbawiania sprawców owoców przestępstw oraz współpraca z wybranymi instytucjami w aspekcie zwalczania przestępczości. Opinie sędziów i prokuratorów*, (w:) E. M. Guzik-Makaruk (red.), *Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa*, Warszawa 2012.
4. Hachoł T., Olszewski B., *Konfiskata rozszerzona w świetle unormowań prawnych*, Wrocławskie Studia Erazmiańskie, „Zeszyty studenckie” 2009, nr 2, s. 347 i nast.
5. Kulesza C., Starzyński P., *Powrót do konfiskaty mienia?*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 3.
6. Nowak K., *Wybrane zagadnienia dotyczące działalności tzw. szupów w ramach zorganizowanych grup przestępczych dopuszczających się oszustw podatkowych w związku z obrotem wyrobami stalowymi*, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego 2014, nr 10.
7. Ocena skutków regulacji – oficjalna strona internetowa Rządowego Centrum Legislacji: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12285851/12354958/12354959/dokument223529.doc> (dostęp – 10.06.2016).
8. Ochnio A., *Konfiskata korzyści z przestępstwa – nowe rozwiązania w prawie Unii Europejskiej*, cz. I, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 4.
9. Ochnio A., *Konfiskata korzyści z przestępstwa – nowe rozwiązania w prawie Unii Europejskiej*, cz. I, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 5.
10. Pływaczewski E. W., Filipkowski W., Rau Z., *Odbieranie sprawcom przestępstw wartości majątkowych. Ocena proponowanych zmian art. 45 kodeksu karnego (wersja projektu na dzień 18. września 2006 r.)*, (w:) A. Szymaniak, W. Ciepiela

³¹ Zob. literaturę wymienioną w przypisie nr 13 niniejszego opracowania.

- (red.), *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, tom II, Wydawnictwo Naukowe INPiD UAM, Poznań 2007.
11. Pracki H., *Przestępstwa gospodarcze w nowym kodeksie karnym*, (w:) *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, z. 15, Warszawa 1998.
 12. Sakowicz A., *Opinia z dnia 12 czerwca 2012 r do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny skarbowy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy* (druk nr 241).
 13. Sienkiewicz Z., (w:) M. Filar (red.), *Kodeks karny, Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2014.
 14. *Tekst projektu ustawy – oficjalna strona internetowa Rządowego Centrum Legislacji*: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12285851/12354958/12354959/dokument223528.doc> (dostęp – 10.06.2016).
 15. Wąsek A., Kulik M., (w:) M. Filar (red.), *Kodeks karny, Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2014.

STRESZCZENIE

Wojciech FILIPKOWSKI

ANALIZA PROPONOWANYCH ZMIAN W POLSKIM SYSTEMIE POZBAWIANIA OWOCÓW PRZESTĘPSTWA. WYBRANE ZAGADNIENIA

Słowa kluczowe: prawo karne, proces karny, przepadek, konfiskata

Niniejsze opracowanie przedstawia wybrane zakresy regulacji w proponowanej nowelizacji szeregu kodeksów karnych oraz innych ustaw. Autor skupił się nad analizą regulacji odnoszących się do nowych instytucji: przepadku składników i praw majątkowych przedsiębiorstw oraz przepadku rozszerzonego bez wyroku skazującego.

Według założeń projektodawców miałyby one pozwolić na podniesienie efektywności systemu pozbawiania owoców przestępstw, zwłaszcza w sprawach z zakresu przestępczości zorganizowanej i ekonomicznej. Ponadto pozwoliłoby to implementować postanowienia stosownej dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/42/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej.

Autor wskazuje na szereg uchybień związanych z techniką legislacyjną, a odnoszących się do użytych w projekcie sformułowań. Ponadto wskazał, iż proponowane rozwiązania naruszają prawo własności, zasadę proporcjonalności, domniemanie niewinności, jak również zasadę *lex retro non agit*.

SUMMARY

Wojciech FILIPKOWSKI

THE ANALYSIS OF PROPOSED CHANGES IN THE SYSTEM RESPONSIBLE FOR DEPRIVING CRIMINALS OF CRIMINAL PROCEEDS. SELECTED ISSUES

Keywords: penal law, criminal procedure, forfeiture, confiscation

This paper presents selected regulation included in the proposed amendments to a number of criminal codes and other laws. The author focused on the analysis of new institutions: the forfeiture of enterprise's components and property rights as well as the extended confiscation without conviction.

According to the originators' objectives it would be possible to increase the efficiency of the system responsible for depriving criminals of criminal proceeds especially in cases involving organized crime and economic crimes. Additionally, it would allow to implement the provisions of the Directive of the European Parliament and of the Council 2014/42 / EU of 3 April 2014. on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union.

The author points to a number of shortcomings associated with the legal technique and relating to the wording used in the project. In addition, it pointed out that the proposed regulations violate the right to property, the principle of proportionality, the presumption of innocence, as well as the *lex retro non agit* principle.

NOTA O AUTORZE

Wojciech Filipkowski, doktor habilitowany nauk prawnych, zatrudniony w Katedrze Prawa Karnego Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku na stanowisku profesora nadzwyczajnego.